

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Prisikėlimo apygardos Šiaulių skyriaus pirmininkas 42-eris Nerijus Kundrotas įsitikinęs, kad nėra tokių sunkumų, kurių neatlaikytų ir savų, ir svetimų užgrūdinta lietuvių tauta.

R Sidas AKSOMAITIS
„Respublikos“ žurnalistas

Dviejose taikos palaikymo misijose Balkanuose dalyvavusiam N.Kundrotui optimizmo įkvepia ir tai, kad stiprybės nestokoja ne tik kariai, bet ir civiliai. Praėjusį savaitgalį N.Kundroto vadovaujamos Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos Prisikėlimo apygardos organizuotame naktiniame žygyje „Pergalių ir kovų keliais“ daugiau nei 600 žmonių pėsčiomis įveikė 50 kilometrų ruožą nuo Baisgalos iki Radviliškio ir pakartojo 1919-ųjų Lietuvos kariuomenės kovų kelią, nueitą vaduojant Radviliškį nuo bermontininkų.

- Kokia ištvermė svarbesnė šių dienų Lietuvos žmonėms: fizinė ar dvasinė? - *pasiteiravo „Respublika“ N.KUNDROTO.*

- Jei žmogus bus stiprus dvasiškai, bet kokias fizines kančias jis priims kaip smulkmę. Tik todėl, kad lietuviai yra labai stiprūs dvasiškai, jie šiandien dar neplūsta į gatves protestuoti prieš valdžios sprendimus. Didžiuojosi lietuvių stiprybe. Mūsų tauta yra tokia, kad jai nors kuolą ant galvos tašyk - lietuvis vis tiek sakys: „Pakentėkim dar šiandien, gal rytoj bus geriau“. Tik kažin ar daug tos kantrybės dar likę... Minaičių kaime, pro kurį nusidriekė ir mūsų organizuoto žygio maršrutas, buvo įkurtas Lietuvos Laisvės Sąjūdis, kurio vadovai pasirinko tokį šūkį: „Atiduok Tėvynei, ką privalai“. Jei šiandien žmonės, nuo kurių priklauso valstybės likimas, vadovautųsi tuo pačiu šūkiu, manau, gyventume kitaip...

- Kodėl Lietuva šiandien taip skiriasi nuo tos vizijos, kuria tikėjote stovėdamas prie nepriklausomos valstybės atkūrimo ištakų?

- Apmaudu, kad šiandien, po 20-ies nepriklausomybės metų, kalbame apie skurdą, didžiulę emigraciją. Aišku, tada, kai buvo pati pradžia, tikėjomės, kad viskas bus ne taip... Bet yra kaip yra. Reikia džiaugtis tuo, kad turime laisvę, galime laisvai kalbėti, turėti savo minčių, kurti ir įgyvendinti idėjas. Tikiu, kad visada reikia išlikti optimistais.

- Kas lėmė, kad daugiau nei pusę amžiaus siekė nepriklausomybės nemokėjome branginti to, kas iškovota krauju?

- Kodėl mes siekėme tos nepriklausomybės? Todėl, kad toks jau lietuvių charakteris - prispaustas jis visada nori išsiveržti. O išsiveržęs nebežino, ką daryti, nes pats svarbiausias tikslas jau pasiektas. Todėl manau, kad tik tada, kai pradėsime žiūrėti ne vien savo, bet ir aplinkinių interesų, gal ir grįšime prie tos vizijos, kurią kiekvienas turėjome nepriklausomybės pradžioje.

Neramu dėl to, kas šiandien dedasi Vilniaus krašte. Lietuvių mokyklos uždaromos, prijungiamos prie lenkų mokyklų, lenkai skiria lėšų, kad lietuviai eitų į lenkų mokyklas. Kas tai yra? Tylus ir gražus tautos pritraukimas į kitą valstybę. Manau, kad labai svarbu, jog kiekvienas žmogus, o ypač jaunimas, išsaugotų istorinę atmintį, suprastų ir žinotų, kokiomis aplinkybėmis buvo pasiekta laisvė ir nepriklausomybė. Apmaudu, kad jau dabar ne kiekvienas lietuvis žino, kas buvo Bermontas, už ką ir dėl ko lietuviai kovojo.

- O ar galėjo nutikti kitaip, kai, vos išsivadavę iš vienos imperijos, iškart puolėme į glėbį kitai?

- Jei mes pasižiūrėsime į istoriją nuo pačių seniausių laikų, pamatysime didžiulę laiko spiralę. Kažkam priklausome - išsivaduojame. Praeina 20, 30, gal 50 metų

ir vėl mes per godumą patenkame į kažkieno įtakos zoną. Praeina 100 metų priespaudos, išsikvojame laisvę, ir vėl tas pats. Iš dviejų dešimtmečių nepriklausomybės Lietuva visiškai nepriklausoma buvo tik pirmuosius 14 metų. Dabar esame tik iš dalies laisvi, nes esame sudedamoji ES dalis. Žinoma, geriau būti ES dalimi, negu gyventi sovietų imperijoje.

- Tačiau jūsų organizuotas naktinis žygis pademonstravo, kad lietuviams ir šiandien tebėra svarbu prisiliesti prie savo šaknų, išsaugoti savo tapatumą.

- Džiugu, kad ir šių dienų lietuviai suvokia Vincą Kudirkos „Tautiškos giesmės“ žodžių „Iš praeities tavo sūnūs te stiprybę semia“ reikšmę. Rekordinis žmonių skaičius į žygį susirinko dėl to, kad tai - pirmasis ir kol kas bene viintelis žygis Lietuvoje, turintis konkrečią temą, o ne ėjimas iš taško A į tašką B. Mūsų žygis buvo skirtas 1919-ųjų pergalei prieš bermontininkus ir 1949-ųjų Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio deklaracijos pasirašymui paminėti. Esu įsitikinęs, kad 1919-aisiais pasiekta pergalė buvo viena iš svarbiausių, kurias lietuviai pasiekė tarpukario laikotarpiu. Tada jie sumušė itin pajėgų priešą, todėl tai buvo tarsi lūžis, įrodantis, kad Lietuva turi galingą kariuomenę.

Pakartodami 1919-ųjų žygį siekėme šių dienų jaunimui parodyti, kokia yra ta istorija. Manau, kad šiame žygyje jaunimas įgijo ne tik daug žinių, bet ir patirties, mat kai kurie į žygį atėjo nežinodami, kas yra bunkeris, kodėl jis įrengtas po žeme. Žygeiviai nuo 16-os iki 35-erių sudarė 80 proc. žygio dalyvių. Jauniausiam žygeiviui buvo 12,5 metų (ėjo kartu su mama), o vyriausiam dalyviui buvo 73-eji.

- Ko reikia, kad visų lietuvių širdyse atgytų tikėjimas Lietuva?

- Manau, kad daugelio širdyse toks tikėjimas gyvas, gaila, kad kai kurie žmonės sutapatina valdančiąją valdžią su Tėvynės sąjoka. Politikai ateina ir nueina, o Tėvynė yra tik viena...

- Lietuvoje prieš kelerius metus nutrauktas šaukimas į privalomą karinę tarnybą, o kariuomenė formuojama iš samdinių. Ar įmanoma apginti Tėvynę už pinigus?

- Šiandien nuolat diskutuojama, ar karinis rengimas mokyklose būtų priimtinas. Suprantu, kad negalima mokiniams brukti militarizmo. Tačiau aukštesnių klasių moksleiviams visiškai užtektų karinio rengimo pamokų: per trejus metus moksleivis gautų ir žinių, ir supratimą, kaip ginti Tėvynę, pasipriešinti terorizmui. Po tokio pa-

rengimo moksleiviams užtektų trijų dienų pratybų mokomajame pulke, kur jie atliktų praktiką, atliktų kovinius šaudymus. Ir būtų gražiausias parengimas, o jaunuoliai, gavę reikalingų žinių, žinotų, kodėl ir kaip reikia ginti Tėvynę. Sunku visa tai nupirkti už pinigus... Pasižiūrėkime į statistiką - kiek samdomų karių ateina ir kiek pasilieka. Didelė dalis pereina bazinį kursą, ateina į kariuomenę, patarnauja du tris mėnesius ir: „Ačiū, viso gero“. Tai siaubinga! 5-6 žmonės per mėnesį pasitraukia iš dalinio. Į jų vietą ateina nauji, juos tenka vėl iš naujo mokyti. Nereikia tikėtis, kad žmogus, atlyginimo gaudamas porą tūkstančių litų, ilgai lankstys po miškus ir aukos laisvas dienas. Nutraukiant šaukimą į privalomą karinę tarnybą stengtasi sutaupyti, tačiau išėjo atvirkščiai. Be to, šauktiniai jausdavo besąlygišką pareigą atiduoti duoklę Tėvynei, o samdomoje kariuomenėje šiuo klausimu yra laisvas pasirinkimas.

- Jūs pats vienoje iš tarptautinių taikos operacijų Bosnijoje netekote tarnybos draugo ir bičiulio Normundo Valterio. Ar verta Lietuvos kariams kariauti svetimus karus?

- Reikia pamatyti savo akimis sugriautus namus, duonos prašančius vaikus, kad suvoktum, jog taikdaryių buvimas ten yra būtinas. Jei neįnešime jokio indėlio į NATO aljansą, būsime niekam nereikalingi. Tokia realybė. Atliekant tarptautines misijas nuo 1994-ųjų žuvo du mūsų kariai, o kitos valstybės paaukojo kur kas daugiau gyvybių. Dvi žūtys per 17 metų įrodo didžiulį ir atsakingą mūsų karių pasirengimą tokioms misijoms. Galų gale mes savo laisvę per kraują išsikovojome, tai kodėl nepadėjus tiems, kas neturi tiek jėgų, tiek patriotinės dvasios?

Suprantu, Afganistane įvesti tvarkos praktiškai neįmanoma - šios valstybės neužkariavo nei Čingischanas, nei totoriai, nei rusai, nei amerikiečiai. Taip jau susiklostė, kad kone visas pasaulis iš Afganistano aprūpinamas narkotikais. Tikiu, kad mūsų buvimas ten bent kiek susiaurins narkotikų kelią iš Afganistano, tačiau iš tiesų tai panašų į kovą su vėjo malūnais. Net visą Lietuvą apginklavus, vargu, ar ten būtų įvesta tvarka. Afganistaniečiai net vaikus matematikos moko šitaip: vienas šovinyš plus dar vienas šovinyš, lygu du šoviniai. Ir vaikas žino, kad tuo šoviniu apgynęs aguonų lauką, turės iš ko gyventi. Kai mažiesiems Afganistano vaikams padovanojome plakatą su mūsų Gedimino bokštu, jie džiaugėsi neilgai: jiems rūpi kitokios, nevaikiškos problemos. Mes, suaugusieji, turime padaryti viską, kad ir ten, ir čia, Lietuvoje, vaikai liktų vaikas.

Jono Tamulio nuotr.

Savanoris N.Kundrotas: „Didžiuojusi lietuvių stiprybe“

Ar turi valstybė kultūros finansavimo prioritetus?

Sveiko proto žmonės jau 20 metų nemato kultūros strategijos ir prioritetų. Sveiko proto žmonės jau 20 metų tai sako tiems, kurie turėtų rūpintis kultūros politika. Tačiau jų niekas negirdi. Kada Lietuva turės ir ar turės kada kultūros prioritetus?

Apie tai prie ŽALGIRO NACIONALINIO PASIPRIEŠINIMO JUDĖJIMO apskritojų stalo diskutuoja aktorius, buvęs kultūros ministras Remigijus VILKAITIS, profesorius, dainininkas Vytautas JUOZAPAITIS, rašytojas Vytautas BUBNYS, profesorius, tapytojas Giedrius KAZIMIERĖNAS. Diskusiją veda Gediminas JAKAVONIS.

G.JAKAVONIS: Pirmiausia norėčiau užduoti klausimą jums, Remigijau, kaip aktoriumi ir buvusiam ministrui, taigi pabuvojusiam abiejose barikadų pusėse: ar Lietuvos kultūros finansavimas turi prioritetus?

R.VILKAITIS: Vyriausybės Kultūros ministerijos planuose iš tikrųjų buvo toks punktas sukurti valstybės kultūros strategiją. Labai rimtai bandėme tai daryti ir pamatėme, kad tai ne vienos ministerijos jėgomis šituos dalykus sutvarkyti. Tai yra valstybės, tautos, nacijos klausimas, tad jį sprendžiant turi dalyvauti absoliučiai visi šios valstybės piliečiai, neatsižvelgiant į partijas, socialinę padėtį. Nesuvokiame, kad mes, visi šitos valstybės piliečiai, kurie iškovoję laisvę ir atidavę suverenitetą savo išrinktai valdžiai, esame visuma. Ir kol jie tą darė, kol mus visus laisvino, jais buvo pasitikima, jiems buvo atiduota į rankas nelengvų sprendimų teisė. Ir staiga, kai mes tarsim įgijome galimybę patys tvarkyti savo gyvenimą, būtent tada pritrūko kultūros. Noriu pasakyti, kad problema nėra vien finansavimas, finansavimas yra jau antrinis dalykas. Ir ypač tai buvo galima pastebėti per šią krizę: aš, būdamas labai arti, pamačiau, kad netgi Seimas, netgi Vyriausybės nariai nesuvokia savęs kaip visumos, kad kiekvienas galvoja apie savo frakciją, savo partiją, plėšo tuos menkus pinigus į savo pusę, ir štai būtent taip pasireiškia kultūros, o ne finansavimo trūkumas. Jei jau kuriame kultūros programą, turime sukurti ilgalaikę jos strategiją, nepriklausančią nuo kadencijų, nuo rinkimų kas ketveri metai, ir tada galbūt galėsime manyti, kad turime kultūros strategiją, planą.

V.JUOZAPAITIS: Šiaip sveiko proto žmonės, ko gero, visi jau se-

niai mato, kad nėra kultūros strategijos ir prioritetų. 20 metų apie tai kalbama, bet tie, kurie turi kurti kultūros politiką, jų tiesiog negirdi. Norint įdiegti kultūros politiką, pirmiausia reikia turėti politikos kultūrą, o jos irgi nėra. Ir čia visa mūsų nelaimės esmė. Visą pasakojimą, kad partinių interesų kova svarbesnė už valstybinius interesus. Per paskutinius rinkimus kultūra tapo vienos partijos įkaite. Į kultūros sritį atėjo jėga, kuri neturi žalio supratimo arba turi kitoki supratimą, negu turėtų būti. Gerai, kai prie vairo stovi mąstantys žmonės, pvz., ponas Vilkaitis, bet jam nebuvo leista tęsti veiklos, nes jis neatitiko tos siauros žmonių grupės įsivaizdavimo arba jų interesų. Ir, ko gero, jų interesai taip pat nebuvo susiję su aukštąja Lietuvos kultūra, tai buvo tam tikrų merkantilinių, materialinių interesų tenkinimo grupė, o tai yra visiškai normalu nekulturningose politinėje erdvėje. Manau, kad valstybės strategija yra, tik bėda su jos pateikimu. Ta pati dabartinė valdančioji dauguma, prieš ketverius ar prieš trejus metus perėmusi vairą, sunkiai sužeidė visą Lietuvos kultūrą per mokesčių politiką, nubraukdama tam tikras nuolaidas, anksčiau taikytas šitai socialinei grupei, kuriai būtent reikalinga ta socialinė apsaugos sistema. Dabar jau kai kas vėl gal ir grįžta į senas vėžes. Bet tada buvo kiršta kirviu, tuomet aš tikrai buvau labai drastiškai nusiteikęs ir tikrai įsivaizdavau, kad tai yra didžiulė klaida, netgi nusikaltimas. Vis dėlto turint galvoje šią dieną Europos kontekstą, kai grįžta valstybės, tokios kaip Graikija, Italija, manau, kad, ko gero, šitos kadencijos Vyriausybės veiksmai nebuvo jau tokie klaidingi. Kitas klausimas - valdymo ir viešo pateikimo kultūra.

Lietuvos aukštoji kultūra yra neatšiejama nuo švietimo sistemos, o švietimo srities atstovai iš viso neturi jokio supratimo apie aukštąją kultūrą. Ir jie dabar nori sulyginti su žeme Muzikos ir teatro akademiją, Vilniaus dailės akademiją, imdamiesi universitetų jungimo reformos. Ko gero, tos dvi aukštosios mokyklos ir yra vienos pagrindinių Lietuvos identiteto pasauliniame kontekste židinių, o jų sunaikinimas tikrai reikštų jau valstybės strategijos nebuvimą ir pavojų, kad ir pati valstybė po kelių dešimtmečių gali išnykti.

V.BUBNYS: Nuo Nepriklausomybės atgavimo pradžios ir viena, ir kita Vyriausybė labai gražiai kalbėjo: sutvarkysim ekonomiką, sustiprėsime, tada atsigręšime į kultūrą. Deja. Kuo toliau, tuo finansų iš biudžeto

Nepriklausomybės pradžią kalbėjome, kad gyvename ant kultūros griuvėsių, man rodos, kur kas didesnius kultūros griuvėsius per 20 metų padarėme, negu tada, kai iš paskutiniųjų rėmėme savo kultūrą statydami.

Nekalbu apie paminklus, buvo jų, o šiandien griūva kiti paminklai. Ir kartais išgirdęs, kaip Baltarusijoje atstatomos mūsų senosios pilys, su pavydu pagalvoju apie savo pilis. Dieve mano, kiek mes vargo turime atstatydami Valdovų rūmus, kiek priešininkų, kuriems viso to nereikėjo. Prieš rinkimus žmonės patiki naujomis partijomis, kalbančiomis gražius žodžius, kaip jie rūpinsis kultūra. Deja, atėję į Seimą tą daryti pamiršta. Taip, dabar nelengvas laikotarpis, bet juk ta pati krizė paveikė ir kitas Europos šalis.

► Mes nebetenkame paskutinio bastiono, universiteto, kur yra formuojamas pagrindinis demokratijos principas

Vytautas JUOZAPAITIS
Profesorius, dainininkas

kultūrai skiriama vis mažiau. Atsimenu vieną mane pritenkusį faktą. Pernai minėjome mūsų Nepriklausomybės atkūrimo dvidešimtmetį. Ši data buvo gražiai minima Ministrų taryboje, buvau pakviestas į tą posėdį. Pirmasis, žinoma, kalbėjo premjeras. Gražiai kalbėjo apie tai, kas vyksta, kaip mes ginamės nuo visų bėdų, viskas eina geryn, ir nė vieno žodelio apie kultūrą. Nėra kultūros, neegzistuoja tokia, yra įvairių kitų sričių, tik kultūros - ne. Vadinasi, praėjo 20 metų, o apie kultūrą premjeras nerado nė vieno žodžio.

Pernai dalyvavau teikiant vyriausybines premijas. Įžanginė kalba buvo, o kad bent būtų užsiminta apie kultūros problemas, bėdas, į ką Vyriausybė turi atkreipti dėmesį - ne. Štai kaip „gražu“, kai galima nuslysti nuo, sakyčiau, esminių dalykų. Mes laikomės ant nacionalinės kultūros pamatų. Ir nors iš pat

Anglijoje buvęs premjeras Gordonas Braunas (Gordon Brown) kaip tik atkreipė dėmesį į kultūrą ir sustiprino jos finansavimą. Panašiai buvo ir Ispanijoje, Skandinavijos šalyse - čia kultūros finansavimas ne sumažėjo, o, priešingai, padidėjo. Pas mus reikia vis taupyti, bet mes juk matome, kaip „taupo“ mūsų Vyriausybė, ministerijos ir visi kiti. Ir tikslas - ne kultūra, ne kas ateina į Parlamentą, o nauda. Aš einu į Parlamentą, man negalioja įstatymai, manęs nenubaus už didžiausias sukybes, kurias esu padaręs. Įsitaiso, vadinasi, ir baudžiamųjų nėra. Viskas gerai, galima švaisyti lėšas. Taip, kultūros reikalai sudėtingi. Pernai pavasarį vyko mitingas prieš Seimo rūmų. Susibūrėm, pašnekėjome, kėlėm kultūros, finansavimo ir kitas problemas. Kas iš Seimo vadovų atėjo pasiklausyti ir išgirdo? Vienintelis ministras

R.Vilkaitis buvo užėjęs pasižiūrėti. Yra toks senas filmas „Tas prakeiktas nuolankumas“. Filmas kaip filmas, jame kiti laikai vaizduojami, bet svarbiausias yra prakeiktas nuolankumas. Prakeiktas nuolankumas ir šiandien egzistuoja pas mus.

G.JAKAVONIS: Gerb. Giedriau, Vytautas užsiminė, kad švietimas susijęs su kultūra. Jūsų paveikslai istorine tematika turėtų būti eksponuojami mokyklose, kad mūsų jaunoji karta, kuri mokosi pagal tokią globalią programą, žinotų savo istoriją, ja žavėtusi ir didžiuotusi. Jūsų darbuose įžvelgiu tarpukario smetoniškos Lietuvos kultūrinės strategijos tęstinumą, kada buvo bandoma įdiegti, kad aš didžiuojuosi, nes esu lietuvis, mes buvome nuo jūros iki jūros. Dabar jūs likote vienas iš nedaugelio, kuris remiatės būtent tais momentais savo kūryboje. Ar jaučiate, pavyzdžiui, valstybės dėmesį, tarkim, kalbant apie finansus?

G.KAZIMIERĖNAS: Mes, kultūros žmonės, esame netyčia įklimpę į tokią situaciją, iš kurios mes negalime išsiveržti. Toliau tęsti šią žaidimą nėra jokios prasmės. Aš tai vadinu pavėrkšlenimu vieno kitam. Jeigu jau mes save vadiname intelektualais, tai galėtume kelti sau klausimą kitaip. Kaip išjudinti šitą mašiną, nes toliau verkti beprasmiška. Problema yra ta, kad nėra valdžios, su kuria galėtume kalbėti. Tie entuziastai, kurie plakasi dešimtmečiais, bandydami kaip nors įvardyti tas problemas ir jas pateikti valdžiai, turi patys susivokti. Pirmiausia kas yra prioritetai? Ką tai reiškia „prioritetas“? Tai valstybiniu mastu kažkas svarbiausio, kur turime sudėti visas pastangas, resursus. Dabar kyla klausimas, kas turi tuos prioritetus iškelti. Valdžia, visuomeninės organizacijos, atskiri dailininkai, atskiri asmenys? Kas? Jeigu aš pasakysiu, kad prioritetas yra būtent kaimo muziejus, tai dar nereikškia, kad taip ir yra. Tai tik mano nuomonė. Prioritetas yra tada, kai vyksta vieša

diskusija, sutelktomis pastangomis sutariame, kad mums visiems svarbu tas ar anas. Štai tada bus įvardytas dalykas - prioritetas. O visa kita yra tik nuomonė arba atskirų asmenų ar atskirų kultūros institucijų pageidavimas. Ir štai, kad prioritetas būtų išskeltas, turi dalyvauti visos visuomenės struktūros, taip pat ir valdžia. Kitaip susidarys visiškai paradoksali situacija. Pavyzdžiui, Valdovų rūmai pastatyti, o dar tebediskutuojama, ar jie reikalingi. Na, visiškas marazmas. Jau seniai praėjo laikas diskutuoti, ar reikalingi Valdovų rūmai, jie jau stovi. Dabar reikėtų tik mąstyti, kaip juos tikslingai panaudoti visuomenei, Lietuvai, o ne kalbėti, ar reikėjo juos statyti. Tai ne diskusija, tai kažkoks siurrealistinis beprasmiškas veiksmas. O ar reikalingas Gugenheimo muziejus, pats laikas diskutuoti. Ir bus jau vėlu, kai tie rūmai jau stovės arba bus ruošiamas statybos aikštelė. Kas turi teisę siūlyti šį muziejų, kai mes išgyvename tokį sunkmetį? Kaip galima nesijaudinti, juk valstybei gresia milijardinės lėšos, didžiulės išlaidos. Ir visa tai vyksta be visuomenės valios ir dalyvavimo. Tai mūsų uždavinys išjudinti tą visiškai blogą situaciją, kuri yra gėdinga valstybei, kai valdžia visiškai nesišneka su kultūros žmonėmis. Mes turime mąstyti apie mechanizmą, kaip realizuoti savo idėjas. O tas mechanizmas yra. Kas yra kultūros kongresas? Tai yra visuomenės pastangomis vykstantis renginys, visuomenė provokuoja savo valstybės vyrus, valdžios vyrus sukurti sistemą. Ne valdžia kuria sistemą, o visuomenė. Jau 20 metų. Ir valdžia beviltiškai arogantiškai atstumia bet kokius siūlymus ir netgi šaiposi. Aš dalyvavau keletą sykių Kultūros komitete Seime. Žinote, su

niekalas yra. Jis faktiškai įžeidžia žmogų, ir ne tik žmogų, o šimtus delegatų, kurie stengėsi, nuoširdžiausiai kalbėjo konferencijose, ir dabar tas idėjas ipareigotas Stoškus atvežti valdžiai, ir ta valdžia... Mūsų partijos, noriu pasakyti, yra išsigimusios. Net neišsigimusios, jos niekada taip ir netapo partijomis. Faktiškai liūdna yra tai, kad visi vienodi - ir socdemai, ir konservatoriai. Atrodytų, kas gali būti svarbiau konservatoriams negu Valdovų rūmai, valstybės įtvirtinimo politika. Konservatoriai gi turėtų būti valstybininkai. O jiems nusispijaut. Jie mažina finansavimą Valdovų rūmams ir dairosi į Gugenheimą. O kodėl? O galbūt kartais neapsimoka Valdovų rūmų statyti - todėl, kad į juos jau sutelktas prokuratūros ir visuomenės dėmesys? Ir jau neišplausi pinigų? O ten šviežia aikštelė ir galima dar pažaisti žaidimą kokią dešimt metų, kol vėl prokuratūra susivoks ir t.t. Ko nori valdžia? Diskusijų nenori su kultūros visuomene, taigi tada provokuoja visuomenę maištauti ir piketuoti.

Aš siūlau keisti bendravimo su valdžia toną. Supraskit, kad valdžia tai nėra ta publika, su kuria reikia kalbėti mandagiai, ypač pataikaujama, nustokime būti klerkais. Visų pirma nustokim būti įrankiu per rinkimus. Antras dalykas, reikia užblokuoti koncertus, parodas. Jie neverti tų parodų ir tų koncertų. Tegul jie naudoja tą meną, kurį remia. Štai Šiuolaikinio meno centre buvo britų meno paroda, kubinis metras dramblio mėšlo. Štai tegul ir kabo tas mėšlo gabalas Seime. Arba muilo gabaliukai, pavogti iš tualetu. Tegul ir padėlioja Seime ant turėklų tuos muilo gabaliukus. Ponai, „kušajte na zdorovje“.

Toliau reikia kultūros visuomenės solidarumo. Mes gi susipjovę, susiskaldę, ir kai tik Stoškus pasiūlė kurti kultūros įstatymus, kiek atsirado arogantiškų veidų - kam mums reikalingi tie įstatymai? Pasakysiu taip. Gal ir gerai, kad taip vyksta. Ir tegul būna dar truputį blogiau, kol kultūros žmonės susivoks, kad reikia nuo savęs pradėti kažką keisti, kad reikia pradėti mąstyti, kurti sistemą. Mes verti tokios situacijos, kokia yra jau 20 metų.

G.JAKAVONIS: Dar yra provincijos kultūra, ta etnokultūra, ant kurios visą laiką visa lietuvių kultūra laikėsi, netgi tada, kai mūsų valdžia, iškilusi iš kaimo, užaugusi, pasiekusi kažkokias aukštumas, paprastai nutautėdavo, išduodavo tautą. Visada kaime būdavo šaknys. Pakalbėkime apie provincijos kultūros finansavimą.

R.VILKAITIS: Pirmiausia norėčiau, kad pakalbėtume ir apie pozityvius dalykus. Tikrai noriu pa-

Mes čia gimėme, gyvename, čia mūsų tėvai, mes čia turime stovėti, viską saugoti, nes kiti mūsų nesaugo

Remigijus VILKAITIS
Aktorius, buvęs kultūros ministras

teikiama. Kalbant apie Lietuvos kultūrą, pirmiausia prieš valstybei skolinantis 10 mlrd., nesvarbu iš kur, turėtų būti rengiamas referendumas, kam mes tuos pinigus naudosome. Ar darbo vietoms atkurti, ar atlyginimams mokėti, ar dar Gugenheimo muziejui. Tai toks būtų pats kultūringiausias valdžios žingsnis. Ir kitaip neturėtų būti kultūringoje valstybėje. Tada atkristų daug tokių pseudokultūrinių projektų. Nekiltų klausimų, ar juos reikia daryti, ar ne.

Dabar klausimas apie regionus. Visa tai yra tiesiog nekomentuojama, tai savaime aišku, ten gimsta mūsų būsimieji talentai, ten jų tos naivios akutės pamato ir sugeba savo vizijas paversti kažkokiais primityviais darbais, dainelėmis, toliau eina į saines, studijuoja. Nieko nepadarysi. Mes negalime kurti sau kultūros tikrai keliuose Lietuvos kultūrose centruose. Vilniuje, Kaune ar ten, kur yra muzikos mokyklų. Lavinimasis turi prasidėti nuo pat pirmų dienų, nuo pat pirmų šaknų. Žmogų turi supti kultūrinė terpė visur, bet kurioje Lietuvos vietoje, įskaitant ir infrastruktūrą. Baseinas mokykloje turi būti ne tik Vilniuje ir Kaune, bet ir Lazdijuose, ir Varėnoje. Visa tai yra kultūros dalis. Aš manau, kad partinė rinkimų sistema visiškai nepasiteisino mūsų valstybėje, kad kapitalizmas visiškai nėra tobula sistema, kaip ir prieš tai buvęs socializmas. Ir kad tauta, kuri sugebėjo taikiu būdu save išvaduoti, turi potencijos kur kas didesniems dalykams. Deja, šiandien iš tikrųjų didelė visuomenės dalis gyvena žemiam skurdo ribos, kažkoks procentas jų sąskaita - aukščiau jos, jie turi galimybę primesti savo nuomonę, diktuoti savo strategijas. Visa tai, kas yra pateikiama visuomenei, ne visada yra taip. Tai irgi yra kultūra. Ir man atrodo, kad šitie dalykai dabar yra galbūt net svarbesni.

Menininkas negali nekurti, jis jau toks gimė, čia jo kryžius, čia jo nelaimė ir jo likimas. O kaip mes finansuojami, priklausome nuo bendros valstybės politikos. Savaimė aišku, kad ne tik Valdovų rūmų statyti, bet ir skolintis milijardų be referendumo negalima, su piliečiu, kuris čia gimė ir kuris turi visas teises ir pareigas, reikia elgtis kultūringai, pagarbiai, nes be jo šita valstybė iš viso nereikalinga.

Mes čia gimėme, gyvename, čia mūsų tėvai, mes čia turime stovėti, viską saugoti, nes kiti mūsų nesaugo. Ir tą, kas ateina per kažkokius projektus, vizijas, visų pirma turime patikrinti, kiek tai reikalinga mums iš tikrųjų. Jeigu nereikia, tai nereikia. Pradėjome Valdovų rūmus, pastatėme, vadinas, turime užbaigti.

V.JUOZAPAITIS: Išgirdęs kiekvieno mūsų dialektą, nesu tikras, kad bent vienas yra vilnietis. Tai kas yra provincija? Tai mes ir tie, kurie atvažiuoja, tai yra Lietuva. Tie, kurie atvažiuoja čia ir kuria tą aukštąjį meną. Dieve, ką reiškia aukštasis menas? Tai yra menas, o ne aukštasis menas. Tai yra tiesiog menas. Arba menas, arba ne menas. Provincijos menas yra toks

pats aukštas, jeigu jis yra menas. Visa tai, kas yra skirta žmogui pakylėti, jau menas. Taigi aš dabar tikrai nesiimsiu dalyti pinigų ir meškos, kurios dar nesumedžiojome, tik pasakysiu, kad esame atsidūrę tokioje paradoksaloje situacijoje, kai keikiame save, kad esame nepajėgūs suburti vieni kitų ir kaip nors pakreipti valstybės gyvenimo teigiamą linkmę, tuo tarpu kas gi tai padarė prieš 23 metus? Taigi mūsų kultūros ir akademinis žiedas. Pažiūrėkite į Sąjūdžio iniciatyvinę grupę ir jums viskas bus aišku. Tai kur tie žmonės? Jie niekur nedingo, jie sugeneravo tą idėją, jie užkūrė. O pečkūriai atėjo, pasirodo, kiti ir nelabai suprato, ką ten jie kūrė. Jiems svarbiausia, kad būtų ugnis, o jau ten deginti ar lavonus, ar malkas jiems tas pats. Ir tokia neteisėybė baigėsi tuo, apie ką mes dabar šnekame. Aš visiškai sutinku su Giedriaus Kazimierėno išsakytomis mintimis, bet nesu tikras, ar mums tikrai su banditais reikia kalbėtis banditų kalba. Vis dėlto, žinot, yra banditai ir yra teisėsauga. Yra tam tikros civilizacijos priemonės, yra teismai, yra įstatymai, pagal kuriuos tie bandi-

versiteto autonomijos, kur yra formuojamas pagrindinis demokratijos principas.

G.JAKAVONIS: Kalbėjome, kad turbūt Lietuva niekada neišsirinks geros valdžios, nes žmonės yra skirstyti į paprastus, gudrius, protingus, išminčius. Minėtas Sąjūdžio elitas buvo protingi, išmintingi žmonės, bet tos pergalės vaisius, turtą dalijosi gudrūs. Kada tas užburtas ratas pasibaigs, kad vėl gudrūs neišdalytų visų tų vaisių ir nenukryptų nuo valstybės interesų į savo?

V.BUBNYS: Bįjau, kad čia dar gana ilgokai tęsis šitas žaidimas. 40 metų Mozė vedė žydų tautą. Taip ir mums gali būti. 20 metų jau praėjo, praeis dar tiek, kol mes apsižiūrėsime, kad Lietuvėlė jau išsibarsčiusi. Didelė dalis talentų emigravusių, kitur dirba, aš nesakau, kad tai yra blogai, bet vis dėlto dalis išvažiuoja dėl to, kad čia negali tiesiog gyventi. Prisimenu, anksčiau Mokslų akademijos iniciatyva buvo organizuojamos mokslininkų vadovaujamos konferencijos „Kad Lietuva neišsivaikščiūtų“. Šiandien šitie žodžiai labai aktualūs. Dalyvau keliose, bet noriu prisiminti vieną, vykusią Alytuje. Tikrai nustebau, kai kultūros namuose pamačiau tiek daug jaunų žmonių, moksleivių. Atvažiavo akademikai, Mykolo Romerio universiteto dėstytojai, žinoma, jie buvo suinteresuoti, kad į jų universitetą stotų moksleiviai. Žodžiu, gražus buvo pokalbis nacionaliniu klausimu, Lietuvos išlikimo klausimu. Ir po

Nepriklausomybės pradžioje kalbėjome - gyvename ant kultūros griuvėsių, didesnius griuvėsius per 20 metų padarėme

Vytautas BUBNYS
Rašytojas

tai turi būti nuteisti. Ir aš manau, kad kiekvienas mūsų pasakytas, ištartas į viešumą žodis pasieks savo tikslą. Galbūt ne taip greitai, kaip mums norėtūsi, bet jis tikrai pasieks. O jeigu nebus išgirta, tai galbūt liks istorijoje, kad nebuvo visi kultūros žmonės tokie abejingi, tikrai žiūrintys į savą kišenę ir nesidomintys, kas vyksta valstybėje. Vienintelis šansas yra, ko gero, dabar greitai, skubiai, kaip tik įmanoma, tiems aktyviems žmonėms patiems imtis atsakomybės ir eiti į valdžią. Arba mes tada turime važiuoti į rajonus, į tą pačią provinciją, svarbiausia - į mokyklas, ir ten kalbėtis su tais žmonėmis. Ne vykdyti rinkimų agitaciją, o tiesiog su jais kalbėtis, klausiti apie jų rūpesčius.

Vėl grįžtu prie švietimo sistemos. Jūs klausiat, kas gi turi būti tie generavimo centrai? Universitetai. Tai yra minties, mokslo generavimo šaltinis ir idėjų generavimo šaltinis. Kurgi dar daugiau sueina informacijos, kur yra atliekami metodiniai tyrimai, kur dirba patys iškiliausi specialistai? Kas gi dabar atsitinka Lietuvoje? Po švietimo ir mokslo reformos tie patys universitetai tampa politinėmis marionetėmis, nes į tarybas paskiriami politiškai angažuoti žmonės. Ir čia yra didelė bėda, ir čia, ko gero, pats didžiausias pavojus, nes mes nebetenkame paskutinio bastiono, mes nebetenkame universiteto apsaugos, uni-

visų tų gražių dalykų, po visų gražių šnekų - aukštesnių klasių moksleivių programėlė. Ir solo, ir kolektyvai dainuoja. Kad bent vieną dainą būtų sudainavę lietuvių kalba. Nė vienos. Viskas angliškai. Kas orientuoja šitą jaunimėlį? Nereikia toli ieškoti. Tie patys organizatoriai. Jie iš Vilniaus prisakė.

G.KAZIMIERĖNAS: Vis dėlto kultūra yra ne tik kultūra, bet ir labai reikšmingas valstybės formavimo instrumentas. Mes turime išmokyti politikus priversti dirbti savo darbą. Ne mes turime plaktis dėl sistemos, o jie. Ir todėl kai ateina į rinkimus politikas, bombarduokime jį klausimais. Kodėl nepriimtas kultūros pagrindų įstatymas? Ką jūs ketinate finansuoti? Reikia priversti juos kalbėti konkrečia kalba, ne abstrakčiom frazėm. Mes turime išmokyti ir patys kalbėti konstruktyviai, kurti mechanizmą. Mąstykime apie tą mechanizmą. Tegul mąsto ir valdžia galų gale. Juk tenai irgi galbūt yra vienas kitas padorus žmogus. Kažkaip reikia pradėti kalbėtis. Nes dabar faktiškai tas pašnekesys jau trunka 20 metų, tai yra absoliučiai nepriimtina.

Parengė Živilė KVARACIJEJENĖ

Visa filmuota medžiaga tinklalapyje www.zalgiris.org

Štai Šiuolaikinio meno centre buvo britų meno paroda, kubinis metras dramblio mėšlo tegul ir kabo Seime

Giedrius KAZIMIERĖNAS
Profesorius, tapytojas

kokia arogancija ir ironija žiūri į vargšą tą šventą žmogų Stoškų, kuris ateina ne savo reikalą, o siūlo valstybės sistemą? Problema yra ta, kad kultūros žmogus yra menkas. Ir štai kažkoks buvęs režisierius ar buvęs aktorius, pasijutęs tokiu pasaulio viešpačiu, įsitaisęs Seime jau nebeįmatoma problema, kas ten jam tas kongreso pirmininkas,

sidžiaugti, kad esu tarp kultūringų žmonių, kurie vienas kito nenutraukia ir išklauso. Tai šios Lietuvos kontekste jau daug ir labai reikalinga. Kitas dalykas, vis viena noriu pasakyti, kad visi mes nuo savo konkrečių darbų, nuo savo kultūrinės srities einame į bendrą plotmę, ir, man regis, situacija yra kur kas rimtesnė, negu iš tikrųjų yra pa-

Iškiliausias tautos simbolis - „Laisvės“ paminklas

Ar visi žinome, kas „Laisvės“ paminklo, „Knygnešio“ skulptūros Kaune autorius, kieno sumanyta uniforma dabinosi Lietuvos gimnazistės tarpukario metais? Kas yra lietuviškų monetų kūrėjas? Šių metų lapkričio 18 d. minime Juozo Zikaro 130-ąsias gimimo metines.

Sudėtingas gyvenimo kelias

Juozas Zikaras - pirmasis lietuvis skulptorius, baigęs aukštuosius mokslus. J.Zikaras gimė 1881 m. lapkričio 18 d. Panevėžio rajone, Paliukų kaime, skurdžioje grytelininko pirkelėje, kuri ir dabar stovi bei mums primena nelengvą menininko kelią į gyvenimo ir kūrybos aukštumas. Garsus rašytojas Romanas Rolanas rašė: „Menininkas tegali užgimti tik paprastoje lūšnojė ir vargė“. Šie žodžiai tarsi skirti J.Zikarui. Menininkas mirė 1944 m. lapkričio 10 d. Kaune, palaidotas garsių Petrašiūnų kapinių Panteone, šalia iškilių Lietuvos vyrų ir moterų. Skulptoriaus kapą puošia jo paties sukurtos skulptūros „Sielvartas“ kopija.

Brandžiausias kūrinys

Šiandien prisiminkime vieną brandžiausio skulptoriaus kūrinio - „Laisvės“ paminklo - atsiradimą. Garsus lietuvių kultūros puoselėtojas, menotyrininkas Paulius Galunė knygoje „Dailės ir kultūros baruose“ rašė: „Tik menininkai sugeba sintetiškai išreikšti visuomenės nuotaiką, įkūnyti ją atitinkama forma granite arba bronzoje, o mūsų miestuose ir miesteliuose pastatytieji paminklai yra tik masės - akmenų, cemento krūvos. Ir nieko jie nesako nei mūsų protui, nei širdžiai“ (kalba netaisyta - B.B.).

Vienas pirmųjų tarpukario Lietuvos dekoratyvinės paminklinės skulptūros pavyzdžių ir buvo J.Zikaro „Laisvė“. Gyvendamas ir dirbdamas Kaune skulptorius aktyviai įsitraukė į monumentaliosios skulptūros kūrimą. Nepaisydamas alinamo pedagoginio darbo, buitines rūpesčių, J.Zikaras Kaune intensyviai kūrė. Dirbtuvėje skulptorius užmiršdavo visas savo bėdas ir pasinerdavo į kūrybos gelmes. Menininko nuomone, svarbiausia buvo daug ir atkakliai dirbti: „Svarbu, kad jaunieji mestų tą tuščią pasidžiavimo maniją, o griebtųsi daug darbo, nes tik tokiu būdu galės pa-

► 1989-ųjų vasario 16-ąją Kaune iškilmingai atidengta skulptoriaus Juozo Zikaro „Laisvės“ statula

siekti, ko trokšta. Be šių ypatybių išdidžiausi talentai gali žūti“.

„Laisvės“ paminklu kaip tautos simboliu norėta įamžinti pirmųjų dešimties Lietuvos nepriklausomybės metų pasiekimus. Paminklas simbolizuoja J.Zikaro gyvenimo ir kūrybos Panevėžyje brandą. Skulptūra „Laisvė“ gimė Panevėžio vyrų gimnazijoje, sukurta krašto apsaugos ministro užsakymu. Keletą metų ši skulptūra puošė Karo muziejų Kaune, vėliau Vokietijoje išlieta iš bronzos, o Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio proga 1928 m. gegužės 15 d. iškil-

mingai atidengta Karo muziejaus sodyboje.

Skulptoriui pozavo jo žmona Anelė ir mergaičių rankų darbų mokytoja, Zikarų sūnaus Teisučio krikšto mama Elena Jasinskaitė. Tai paaiškėjo iššifravus 1944 m. J.Zikaro į plokštelę įrašytus atsiminimus apie skulptūros kūrimą Panevėžyje. 1923 m. gimnazijos absolvento Stasio Variakojo daryti negatyvai liudija, kad buvo du „Laisvės“ skulptūros variantai. Mokytojo Venanto Morkūno prisiminimuose rašoma, kad autorius privalėjo apvilkti mergaitės skulp-

tūrą nors ir ploniausiais rūbais, ir dėl to kūrinys neteko labai daug grožio bei meninės vertės. Pirmasis variantas žavėjo grožiu - lengvutė, rodos, tuoj pakils į orą, žemę liečia vos kojų pirštelių galais. Rankoje vėliava, ant riešo sutrūkusios grandinės. Antrasis - apsivilkusi ilga lengva suknele, kuri, atrodo, suplasnos nuo mažiausio vėjelio. Dėl tos suknelės J.Zikaras pareiškė apgailėstą: „Mūsų žmonės dar tokio kultūrinio lygio ir tiek pasenusių pažiūrų, kad turėjau nusileisti visuomenės nuomonei ir skaudama širdimi apvilkti skulptūrą kad

ir ploniausiais rūbais...“ Nepraėjus nė dešimtmečiui po dailininko mirties, toje vietoje, kur stovėjo iškili paminklai, liko tik tuščia vieta. Nebeliko ir jokios, netgi laikinosios sostinės, nes neliko ir tos valstybės, dėl kurios garbės ir šlovės kūrė vienas pirmųjų profesionalių Lietuvos menininkų. Kūryba, susijusi su jaunos Lietuvos valstybės idealais, buvo nutylima, o pati kūrėjo asmenybė beveik pamiršta.

1950 m. vasarą sovietų valdžios įsakymu „Laisvės“ statula nugriauta. Griauta paslapčia, prieš Dainų šventę, aptvėrus aukštomis lentomis. Ji skilo pusiau, nulūžo vėliavos kotas, trūko grandinės... 1966 m. statula restauruota (skulptorius Bronius Petrauskas) ir perduota saugoti M.K.Čiurlionio muziejui. 1989 m. vasario 16 d. „Laisvės“ paminklas atstatytas buvusioje vietoje. Atstatyto paminklo aukštis siekia 12,35 m. Taip Lietuvos žmonės įrodė, kad sunkiais okupacijos metais nestokojo tikėjimo, vilties ir laisvės idealų.

Skulptoriaus atminimas Panevėžio krašte

Panevėžiečiai išleido J.Zikarą į Kauno meno mokyklą. Joje skulptorius vadovavo skulptūros studijai.

Sutvarkytame gimtinės name lyje Paliukų kaime įrengtas memorialinis muziejus. Jo parapijos Paįstrio bažnyčių puošia šventųjų Jurgio, Petro ir Povilo skulptūros. Paįstrio vidurinei mokyklai suteiktas J.Zikaro vardas. Panevėžio katedroje stovi jo sukurta Kristaus Karaliaus skulptūra. Panevėžio banko kupolą laiko dvylika Atlantų. Deja, nugriauto J.Zikaro namo P.Puzino gatvėje vietą žymi kuklus panevėžiečio skulptoriaus Algimanto Vytėno paminklinis žymuo. Viena miesto gatvių pavadinta J.Zikaro vardu. Įkurtas J.Zikaro fondas rūpinasi gimtosios sodybos išsaugojimu, organizuoja atminimo renginius. 2009 m., minint garsaus dailininko, skulptoriaus mirties 65-ąsias metines, buvo išleistas J.Zikaro gyvenimo ir kūrybos albumas (autorės ir sudarytojos M. Banytė ir V. Laukaitienė). Jį išleido Nacionalinis M.K.Čiurlionio dailės muziejus.

*Birutė BRAZAUSKIENĖ,
filologė iš Panevėžio*

Vertybė gali būti:

- ⊗ ŽMOGUS – AMŽININKAS
- ⊗ ŽMOGUS – ISTORINĖ ASMENYBĖ
- ⊗ ISTORINIS FAKTAS
- ⊗ REIŠKINYS, GARSINANTIS LIETUVĄ
- ⊗ DAIKTAS, OBJEKTAS

Surinkime, įvardykime ir išsaugokime tai, kas vertinga ir brangu! Siųskite savo istorijas, o mes pasistengsime, kad apie jas išgirstų visa LIETUVA.

www.respublikosvertybes.lt

RESPUBLIKA ZONTA